

SYSTEMIC CYCLE AND INSTITUTIONAL CHANGE: LABOR MARKETS IN THE USA, GERMANY AND CHINA

Josip Lučev, Cham, Palgrave Macmillan, 2021., 324 str.

Zdravko Petak 

Fakultet političkih znanosti
Sveučilište u Zagrebu

E-mail: zdravko.petak@fpzg.hr

Recenzija knjige

Zaprimljeno: 25. 11. 2021.

Prihvaćeno: 26. 11. 2021.

Knjiga *Systemic Cycle and Institutional Change: Labor Markets in the USA, Germany and China* ("Sistemski ciklus i institucionalna promjena: tržišta rada u SAD-u, Njemačkoj i Kini"), koju je objavio ugledni međunarodni izdavač Palgrave Macmillan, disertacija je koju je Josip Lučev 2020. obranio na doktorskom studiju politologije u Zagrebu. Knjiga u teorijsko-metodološkom pogledu spada u područje političke ekonomije institucija, nastojeći prikazati uzroke institucionalnih promjena na tržištima rada u trima svjetskim ekonomskim silama.

Autor razmatra endogene institucionalne promjene, nastojeći pokazati da do institucionalne promjene ne dolazi pod utjecajem egzogenih čimbenika, već temeljem unutarnje logike razvoja samih institucija. Novi institucionalizam, kao jedan od najvažnijih pristupa istraživanjima u političkoj znanosti, sa svim svojim inačicama (historijski institucionalizam, sociološki institucionalizam, institucionalizam racionalnog izbora, diskurzivni institucionalizam), pojavio se zbog toga jer se uvidjelo da različite zemlje različitim politikama odgovaraju na iste izazove koji im dolaze iz okoline. Drugim riječima, presudne čimbenike za objašnjenje ishoda (*outputs*) i konačnih rezultata politika (*outcomes*) valja tražiti u institucionalnim značajkama pojedinih država, a ne u snazi egzogenih čimbenika.

Takvu ambiciju nije bilo lako ostvariti jer većina pristupa u političkoj znanosti i srodnim disciplinama u najvećem broju slučajeva interpretira institucionalnu promjenu kao egzogenu. Inzistiranje na egzogenoj promjeni u pravilu bi zbog toga dovelo do dvojakih posljedica. S jedne strane, uzroci i značaj same promjene ne bi bili obuhvaćeni u konceptualizaciji institucija, a s druge strane institucije bi se nastavljalo shvaćati kao razmjerno stabilne entitete. Lučev se odlučio za posve drukčiji pristup. Pokušao je pokazati da postoji unutarnja logika mijene institucija, zbog čega je morao razviti teorijsku strategiju istraživanja koja će u razmatranje uključiti dovoljan broj relevantnih pokretača institucionalnih promjena, kako bi se na taj način postigao dovoljno širok obuhvat analize koji bi egzogenost promjena sveo na minimalnu razinu. Takva konceptualizacija istraživanja dovela ga je ujedno do zaključka da je nacionalna razina kao uobičajena jedinica analize institucija zapravo nedostatna, te zbog toga relevantne pokretače promjene valja tražiti u globalnim procesima.

Zbog toga u svoju analizu uvodi, kao svojevrсни konceptualni okvir, teoriju sistemskog ciklusa, inicijalno razvijenu u radovima talijanskog politekonomista Gio-

vannija Arrighija. Premda autor djelomice kritizira Arrighijeve stavove i upozorava da se njegovu političku ekonomiju sistemskog ciklusa ne može izravno primijeniti na obrasce transformacije nacionalnih sustava kapitalizma, uvođenjem sistemskog ciklusa kao konceptualnog okvira dobio je glavno teorijsko oruđe za predviđanje globalnih procesa. Spomenuti političko-ekonomski okvir omogućit će mu da svom istraživanju pruži dugoročnu povijesnu perspektivu i istodobno podastre teoriju cikličkih pomaka u izvorima moći. Lučev se stoga znatno snažnije oslonio na istraživanja Arrighijeve suradnice, američke sociologinje Beverly Silver, koja je u svojim radovima pružila koherentnija stajališta o učincima sistemskoga ciklusa na raspodjelu moći. U njezinim radovima pronašao je teorijski okvir za povezivanje sistemskoga ciklusa s institucijama, te na taj način, postavio i metateorijski okvir za objašnjenje uzroka endogenih institucionalnih promjena. Pri tome se pozvao na poznate konceptualizacije američke politologinje Elinor Ostrom, koja je izraze konceptualni okviri (*frameworks*), teorije i teorijski modeli rabila na cjelovit i hijerarhijski posložen način (ona bi običavala istaknuti, na "ugniježđeni način"), kao svojevrsan teorijski hod od najopćenitijih do najpreciznijih skupova pretpostavki koje treba koristiti društveni znanstvenik u objašnjenju pojava koje istražuje.

Postavivši takav metateorijski okvir istraživanja Lučev je identificirao tri temeljna i međusobno povezana kanala institucionalne promjene: ovisnost o prijednom putu, odnose moći definirane kroz sistemski ciklus te institucionalni dizajn putem formalne politike. Fenomen institucionalne promjene vezao je za institucije tržišta rada, promatrajući transformacije te institucije pod utjecajem sistemskog ciklusa u posljednjih četrdeset godina (nakon 1980.) u SAD-u, Kini i Njemačkoj. Istraživanje spomenute transformacije bila je ujedno i središnja hipoteza njegovog doktorskog rada. Budući da je sistemski ciklus odredio kao konceptualni okvir za objašnjenje institucionalnih promjena na tržištima rada, idući korak u teorijskoj elaboraciji istraživanja zahtijevao je operacionalizaciju samog sistemskog ciklusa. Spomenutu je kategoriju operacionalizirao kao tri međusobno povezana pokretača institucionalne promjene: fazu sistemskog ciklusa (materijalna ili financijska ekspanzija), trgovinske odnose i razvojne strategije.

Objašnjavajući razloge zbog kojih se odlučio za istraživanje transformacije upravo navedene institucije tržišta, Lučev je ponudio nekoliko vrsta argumenata. Ponajprije, rad je uz kapital i zemlju jedan od temeljnih faktora proizvodnje, a za razliku od kapitala, koji je izrazito mobilan u svjetskim razmjerima, rad je znatno teže pokretan. Jednako tako, distribucija dohodaka od rada ima snažan utjecaj na distribuciju nacionalnog dohotka, a zastupanje radničkih interesa omogućava i razmjerno precizan uvid u političku moć koja se vezuje uz pojedine vrste ekonomskih pitanja.

Nakon što je u uvodnom poglavlju elaborirao osnovni teorijsko-metodološki okvir svog istraživanja, u 2. poglavlju, pod naslovom *World-Systems Analysis and the Systemic Cycle* ("Analiza svjetskih sistema i sistemski ciklus"), Lučev izlaže temeljne postavke političkih ekonomista koji su razvili teoriju svjetskog sustava, poput Giovannija Arrighija i Immanuela Wallersteina. Pri tome se poglavito usmjerava na Arrighijev doprinos, podastirući kritiku tog pristupa kao nedovoljno osjetljivog na čimbenike koji su povezani s ekonomijom potražnje te nedovoljno opremljenog za analizu nacionalnih iteracija kapitalizma. Umjesto toga, Lučev se afirmativno određuje spram interpretacije sistemskoga ciklusa Beverly Silver, koja je niz godina usko surađivala s Arrighijem. Ona je, po njegovu sudu, pružila izrazito vjerodostojne uvide u učinke sistemskoga ciklusa na raspodjelu moći, tako da

je temeljem njezinih radova pronašao ishodište za povezivanje sistemskoga ciklusa s institucijama.

U trećem poglavlju knjige pod naslovom *Institutions and Institutional Change* ("Institucije i institucionalna promjena") autor razmatra pojmove institucija i institucionalne promjene, kako bi ukazao na stanje istraživanje tih kategorija. U prvom dijelu tog poglavlja najprije prikazuje nastanak novog institucionalizma u okviru političke znanosti, a od njegovih brojnih inačica zasebno prikazuje institucionalizam racionalnog izbora, te potom sociološki i historijski institucionalizam. Nakon toga zasebno razmatra koncept vrsta kapitalizma (*varieties of capitalism*), koji su razvili Hall i Soskice, te osim isticanja niza dobrih strana tog pristupa ukazuje i na neke njegove nedostatke.

U četvrtom poglavlju, pod naslovom *Framework-Oriented Interpretations of the Systemic Cycle and Institutional Theory* ("Interpretacije sistemskog ciklusa i institucionalne teorije zasnovane na konceptualnom okviru"), Lučev istražuje kompatibilnost objiju strana svog metateorijskog okvira: s jedne strane, sistemskog ciklusa, koji je nerijetko isključivo ograničen na globalnu razinu, uz zanemarivanje uloge institucija na nacionalnoj razini, te s druge strane, načina na koji se proučavaju institucije, koje se često ograničava na nacionalno, uz zanemarivanje učinaka koji su rezultat globalnih procesa. Nastojeći prevladati dihotomiju u spomenutim istraživanjima, Lučev ističe važnost svjetsko-sistemske jedinice analize koja nadilazi lokalno/nacionalno, te se usredotočuje na globalnu ekonomsku podjelu rada između razvijenih i podrazvijenih nacionalnih ekonomija. Analiza institucija temeljem takvog okvira omogućuje mu da istodobno obuhvati veći broj varijabli, koje može interpretirati kao čimbenike endogenih promjena. U tom poglavlju, osim toga, vrši i značajnu reinterpretaciju Arrighijevih teorijskih modela temeljem kejnzijanskih modela agregatne potražnje. Ovim poglavljem autor zaokružuje svoje definicije institucija i institucionalne promjene, te u svoj model uvodi i pokretače (*drivers*) institucionalne promjene.

Peto poglavlje, na neki način je i ključno poglavlje knjige. Iza naslova *A Systemic Cycle-Oriented Framework of Institutional Change* ("Konceptualni okvir institucionalne promjene zasnovan na sistemskom ciklusu") krije se autorovo podrobno tumačenje središnje hipoteze koju argumentira u ovoj knjizi. Lučev, naime, u ovom dijelu knjige podastire novi konceptualni okvir institucionalne promjene, pokazujući da su promjene u institucijama koje se odnose na tržište rada pod utjecajem sistemskoga ciklusa. Unutar novog konceptualnog okvira on detaljno opisuje sedam pokretača u tri isprepletana kanala institucionalne promjene. Kategoriju sistemskog ciklusa operacionalizira ukazivanjem na tri međusobno povezana pokretača institucionalne promjene: fazu sistemskog ciklusa (materijalna ili financijska ekspanzija), trgovinske odnose i razvojne strategije. Osim toga, uvodi i dva dodatna pokretača institucionalne promjene – tehnološke promjene i pozicije moći – gdje sistemski ciklus tvori kanal koji objašnjava cikličke pomake u moći. Istodobno razmatra i druga dva kanala institucionalne promjene – ovisnost o prijedrenom putu i institucionalni dizajn. Njihovim uvođenjem dodatno osnažuje kontekst transformacije tržišta rada pod utjecajem sistemskog ciklusa, čime zaokružuje ključnu teorijsku inovaciju svoje knjige, koja se očituje u uključenju sistemskoga ciklusa u novi okvir institucionalne promjene.

U šestom, sedmom i osmom poglavlju primjenjuje metateorijski okvir iz prethodnog poglavlja da bi analizirao institucionalne promjene na tržištima rada u SAD-u (6. poglavlje), Njemačkoj (7. poglavlje) i Kini (8. poglavlje). Lučev naj-

prije razmatra dodatnu deregulaciju i okretanje slobodnom tržištu na tržištu rada u SAD-u u razdoblju nakon 1980. Uvjerljivo pokazuje da su institucije povezane s tržištem rada u SAD-u ušle u 1980-e kao već fleksibilno tržište s ograničenim sposobnostima organizacije rada, a takav se trend nastavio i u narednim desetljećima. Spomenutu transformaciju tržišta rada razmatra korištenjem triju analitičkih postavki Douglassa Northa, temeljem koje se razlikuju formalne, neformalne i izbjegnute institucije. Lučev pokazuje da se u tom razdoblju u SAD-u nije došlo do značajnijih zakonskih inovacija kako bi se promijenio trend na razini formalnih institucija, a moć rada u organizaciji i pregovaranju nastavila je i dalje sustavno opadati, što je dodatno utjecalo na promjenu neformalnih institucija u smjeru njihove fleksibilizacije. To je dovelo do dodatne marginalizacije radnika prepuštenih brojnim nezakonitim praksama, uključujući nezakonitu uskratu isplate nadnica (izbjegnute institucije). Uspoređujući procese na tržištu rada u SAD-u s temeljnim teorijskim postavkama razvijenim u 5. poglavlju, Lučev je zaključio da je u SAD-u u promatranom razdoblju na djelu bio oblik institucionalne promjene kao rezultat triju identificiranih kanala institucionalne promjene (ovisnost o prijednom putu, resursi moći/sistemske ciklus, institucionalni dizajn). Za razliku od slučajeva koji se mogu vezati za Njemačku i Kinu, u SAD-u su sva tri kanala djelovala u istom smjeru. Lučev, doduše, u tom dijelu knjige upozorava na činjenicu da su istraživači tržišta rada u SAD-u, koji u svojim istraživanjima polaze od novog institucionalizma, razvili različite interpretacije oblika institucionalne promjene u toj zemlji. Kathleen Thelen, istaknuta predstavnik historijskog institucionalizma u komparativnoj političkoj ekonomiji, zaključila je da je u američkom slučaju bila riječ o vrsti institucionalne promjene koju bi se trebalo označiti kao "izmještanje" (*displacement*), pod čime se podrazumijeva nadomještanje jednog seta institucija drugim s fokusom na deregulaciji, dok su za razliku od nje, jednako tako značajni predstavnici historijskog institucionalizma, Jacob Hacker i Paul Pierson, zaključili da je u američkom slučaju bila riječ o "otklizavanju" (*drift*), odnosno, napuštanju duha starog seta institucija kroz manjak prilagodbe novim okolnostima.

Institucionalne promjene na tržištu rada u Njemačkoj opisane su u sedmom poglavlju knjige. Lučev pokazuje da je njemačko tržište rada, premda u početku vrlo zaštićeno, tijekom vremena u značajnoj mjeri postalo segmentirano na dva vrlo različita tržišta. Promjene do kojih je došlo u promatranom razdoblju nakon 1980. povećale su dualizaciju tržišta rada, stvaranjem sve veće razlike između dobro zaštićene jezgre tržišta rada u proizvodnji i sve više dereguliranog sektora usluga. Analiza je pokazala da su u Njemačkoj dominirale formalne i neformalne institucije, dok (za razliku od SAD-a i Kine) izbjegnute institucije nisu predstavljale značajniji problem. Kada su u pitanju formalne institucije, istraživanje je pokazalo da je zadržan visok stupanj zaštite ugovora na neodređeno vrijeme, ali istodobno i sve veći stupanj liberalizacije ugovora na određeno vrijeme i ostalih tipova marginalnog zapošljavanja. S druge strane, kada su posrijedi neformalne institucije, pokazalo se da kolektivni pregovori reflektiraju sve veću dualizaciju. Posebno su zanimljivi nalazi istraživanja kanala promjene u specifičnom njemačkom kontekstu. Kanal ovisnosti o prijednom putu, stvorio je tripartitni sustav pregovaranja između poslodavaca, sindikata i države kao medijatora. S druge, kanal institucionalnog dizajna u svoj je fokus stavio reforme Schröderove vlade, koja je pokušala unaprijediti njemačku konkurentnost kroz liberalizaciju modela tržišta rada. Pokazalo se da se model institucionalne promjene u Njemačkoj, kada su u pitanju prvi i drugi kanal institucionalne promjene, može označiti kao otklizavanje, dok je kod trećeg kanala, institucionalnog dizajna, na djelu bio klasični slučaj izmještanja.

Proces institucionalne promjene na tržištu rada u Kini razmotren je u osmom poglavlju knjige. Lučev pokazuje da je općeniti smjer institucionalne promjene na tržištu rada u Kini u posljednja dva desetljeća išao u smjeru pojačavanja zaštite rada, uz istodobno izbjegavanje bilo kakve mogućnosti narušavanja monopola moći Komunističke partije Kine. Kanal ovisnosti o prijašnjem putu ostao je postojan i bez značajnijih promjena, jer se na taj način osigurava dominantna pozicija komunističke partije Kine. No, do promjena je došlo u okviru kanala sistemskog ciklusa/odnosa moći, poglavito zbog povećane strukturne moći rada, napose u sektoru izvozno orijentiranog gospodarstva, u kojem je došlo do snažne ekspanzije. Premda su i učinci promjena putem tog kanala ostali razmjerno ograničeni. Do najvažnijih promjena došlo je stoga temeljem trećeg kanala – institucionalnog dizajna, kroz koji su se pojavili različiti oblici institucionalnih reformi u smjeru stvaranja srednje klase, borbe protiv siromaštva, zaštite tržišta rada i pojačavanja domaće potrošnje.

U devetom poglavlju, *The Three Cases and Their Patterns* ("Tri slučaja i njihovi obrasci"), Lučev sažima rezultate svojih istraživanja institucionalnih promjena na tržištu rada u SAD-u, Njemačkoj i Kini. Još jednom podsjeća na temeljne metateorijske okvire svog istraživanja i na pregnantan način elaborira utjecaj sistemskog ciklusa na oblike promjene institucija u tri zemlje. Uspoređujući oblike institucionalnih promjena na tri tržišta rada ističe da je usporedba transformacije tog tržišta u SAD-u i Njemačkoj pokazala, da je u SAD-u u prva dva kanala na djelu bio oblik institucionalne promjene koji bismo mogli označiti kao izmještanje, a u trećem kao otklizavanje. Za razliku od toga, u Njemačkoj je u prva dva kanala na djelu bilo otklizavanje, dok je u trećem kanalu na djelu bio klasični oblik izmještanja. Za razlika od toga, oblici institucionalne promjene na tržištu rada u Kini mogu se u sva tri kanala označiti kao "slojevanje" (*layering*), odnosno dodavanje novog niza institucija na staru institucionalnu osnovu. U tom dijelu knjige Lučev vrlo jasno eksplicira i transformaciju razvojnih strategija u promatranim zemljama, upozoravajući da je Njemačka tijekom posljednjih dvaju desetljeća promatranog razdoblja izvela pomak iz intenzivne u ekstenzivnu strategiju, za razliku od Kine, koja je upravo u tom razdoblju nastojala izvesti pomak iz ekstenzivne u intenzivnu strategiju.

U zaključnom, desetom poglavlju, autor još jednom sumira temeljne teorijske postavke svog rada, te nalaze do kojih je došao u svojim istraživanjima.

Knjiga Josipa Lučeva *Systemic Cycle and Institutional Change: Labor Markets in the USA, Germany and China* važan je doprinos proučavanju političke ekonomije institucija, s jasnim fokusom na pronalaženju čimbenika koji dovode do institucionalnih promjena. Temeljna vrlina koja odlikuje način mišljenja koji slijedi autor odnosi se na spoj političke ekonomije javnih politika i političke teorije, što je u osnovi bila tradicija koju je slijedio inicijalni autorov mentor u izradi doktorske disertacije, profesor Dag Strpić, a koji jednako tako slijedi i mentor u izradi disertacije iz koje je nastala ova knjiga, istaknuti slovenski politekonomist Bogomir Kovač. Vođen takvim intelektualnim usmjerenjem Josip Lučev je napisao odličnu knjigu o dinamici globalne ekonomije i utjecaju njezinih silnica na transformaciju tržišta rada u vodećim svjetskim ekonomijama, pokazavši ujedno da se od njega i u budućnosti mogu očekivati važni doprinosi u istraživanjima političke ekonomije institucija. I na kraju, za svaku je pohvalu da je doktorska disertacija obranjena na studiju politologije Fakulteta političkih znanosti u najkraćem mogućem roku objavljena kod jednog od najuglednijih svjetskih izdavača.